

TAM İSTİHDAMIN SAĞLANMASINDA MALİYE POLİTİKASININ ROLÜ VE POST-KEYNESYEN ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

THE ROLE OF FISCAL POLICY IN ACHIEVING FULL
EMPLOYMENT AND POST-KEYNESIAN SOLUTIONS

Zeliha GÖKER¹

Kutlu DANE²

ÖZET

Fonksiyonel maliye anlayışına göre, maliye politikası değerlendirilirken mali eylemlerin ekonomide yarattığı etkilere bakılmalı, bütçe denklığı bir kısıt oluşturmamalıdır ve maliye politikasının öncelikli hedefi tam istihdamın ve fiyat istikrarının sağlanmasıdır. Keynesyen yaklaşım ise, tam istihdam ile maliye politikası arasında kurduğu ilişki ile gönülsüz işsizliği ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Ancak bu ilişki neoliberal politikalarla terk edilerek, tam istihdam hedefinden enflasyonist olduğu gerekçesi ile vazgeçilirken, işsizlik ve eksik istihdam ile ilgili daha önceki dönemde devlete ait olan yükümlülükler ortadan kaldırılmıştır. Ekonomilerde yetersiz talebin istihdamı sınırlandırdığı ve gönülsüz işsizliğe neden olduğu görüşünden vazgeçilerek sistemin başarısızlığı yerine bireyin başarısızlığı ön plana çıkarılmıştır. Ancak işsizliğin ve dolayısıyla yoksulluğun azaltılmasında ortaya çıkan piyasa başarısızlığı devlet müdahalesinin gerekliliğine işaret etmektedir. Post-Keynesyen yaklaşıma göre tam istihdamı sağlamak için devlet, ya toplam talebi artırarak yatırımları ve dolayısıyla büyüme ve istihdamı artırmalı ya da “en son işveren” olarak çalışmak isteyen herkese doğrudan iş sağlamalı, kar beklentisi olmaksızın sonsuz esnek emek talebi yaratmalıdır.

Anahtar Kelimeler: *Maliye Politikası, Fonksiyonel Maliye, Tam İstihdam, En Son İşveren (ELR)*

ABSTRACT

The central idea of functional finance is that while assessing fiscal policy the impact of fiscal actions on the economy should be considered and the priority of fiscal policy should be full employment and price stability, without using balanced budget as a constraint. Keynesians on the other side, tried to eliminate

¹ Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, Doç.Dr.

² İstanbul Medeniyet Üniversitesi SBF, Maliye Bölümü, Arş.Gör.

involuntary unemployment by basing on the linkages between full employment and fiscal policy. These linkages have been abandoned by neoliberal policies due to their inflationary impacts and state obligations regarding unemployment and underemployment were also terminated. The idea of “personal failure” has dominated “system failure” with the argument that insufficient demand in the economy constraints employment and results in involuntary unemployment. However, the market failure in coping with unemployment and poverty indicates the necessity of state intervention. According to the Post-Keynesian view, to achieve full employment the state should either increase aggregate demand via investment and so the growth and employment will rise, or should create jobs as the “employer of last resort” for the ones who want to work, and so create infinitely elastic labor demand without any expectation of profit.

Keywords: *Fiscal Policy, Functional Finance, Full Employment, Employer of Last Resort (ELR)*

GİRİŞ

1980’li yılların öncesinde ve sonrasında maliye politikası uygulamaları karşılaştırıldığında önemli bir farklılık olduğu görülmektedir. 1980 öncesi dönemde eksik istihdam varsayımı ile tam istihdamın sağlanmasında ve sürdürülmesinde maliye politikası öne çıkmasına rağmen, 1980 sonrası dönemde tam istihdam hedefi enflasyonist olduğu gerekçesiyle terk edilerek, maliye politikalarının etkisiz olduğu görüşü hâkim olmuş ve maliye politikası ile tam istihdam arasındaki bağ koparılmıştır. Bu dönemde uygulanan neoliberal politikalar, işsizlik ve eksik istihdam ile ilgili daha önceki dönemlerde devletin üstlendiği yükümlülükleri ortadan kaldırarak, esnek emek piyasaları ile tam istihdamın kendiliğinden sağlanacağını öngörmektedir. Fakat işsizlik dünyada olduğu gibi Türkiye’de de artarken, esnek emek piyasası politikaları ancak düşük ücretli-kısmi zamanlı ve geçici işlerin artmasına ve niteliksiz emeğin gönülsüz olarak bu işlerde çalışmasına, 1980’li yıllardan önce sermaye/emek arasında var olan uzlaşmanın emek aleyhine bozulmasına yol açmaktadır.

Günümüzde Post-Keynesyen yaklaşım maliye politikasının ekonomideki önemini yeniden ön plana çıkararak, tam istihdamın sağlanmasındaki rolü üzerinde durmaktadır. Bu yaklaşıma göre piyasanın kendiliğinden sağlayamadığı tam istihdam hedefini gerçekleştirmek üzere devlete önemli görevler düşmektedir. Devlet tam istihdam hedefini iki farklı biçimde gerçekleştirebilir. Birincisi, günümüz ekonomilerinin en önemli sorununun talep yetersizliği olduğu varsayımından hareketle devlet, toplam talebi artırarak istihdamı artırabilir. İkincisi ise devlet, en son işveren olarak çalışmak isteyen herkese doğrudan iş sağlayabilir.

Çalışmanın birinci bölümünde 1980’li yıllardan önce Keynesyen politikaların uygulandığı dönemde işsizlik kavramı ve toplam talep

politikalarının rolü, ikinci bölümde 1980 sonrası dönemde Parasalcı yaklaşımla birlikte işsizlik kavramında ortaya çıkan farklılık ve maliye politikasının azalan rolü, üçüncü bölümde ise Post-Keynesyen yaklaşımın maliye politikası vasıtasıyla işsizlik sorununa getirdiği çözüm önerileri ele alınmaktadır.

1. 1980 ÖNCESİ DÖNEMDE İŞSİZLİĞİN AZALTILMASINDA MALİYE POLİTİKALARININ ROLÜ

Keynes öncesi klasik yaklaşımında tam istihdam varsayımı yapılarak, çalışmak isteyen herkesin emek piyasasında belirlenen reel ücretler üzerinden iş bulabildiği, işsizliğin bireysel bir tercih, dolayısıyla da gönüllü olduğu savunulmaktadır. İstihdam düzeyi emek piyasasında belirlenmektedir. İşsizlik oranındaki dalgalanmaların nedeni, bilgi eksikliği ya da çalışmak ile boş zaman arasındaki tercihlerin değişmesi gibi arz yönlü faktörlerle açıklanmaktadır.

Keynesyen yaklaşımda ise tam istihdam, en az iş arayan insanlar kadar çalışılabilecek işin bulunduğu durum olarak tanımlanmakta ve emek piyasasında eksik istihdamın esas olduğundan hareketle gönülsüz işsizlik kavramına yer verilmektedir. İşsizlik bu modelde kaynak kullanımında israf ve ulusal gelir kaybı olarak görüldüğü için yaşam standardının artmasını sınırlandıran bir faktör olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle tam istihdamın sağlanması ve sürdürülmesinin maliye politikalarının öncelikli hedefi olması gerektiği savunulmaktadır.

Keynesyen modelde gönülsüz işsizlik kavramının anlaşılmasında efektif talebin işlevi önemlidir. Keynesyen yaklaşıma göre istihdam düzeyi emek piyasasında belirlenmemekte, emek talebini mal piyasasındaki nihai mal talebi belirlemektedir. Firmalar ürettikleri malları satamadıkları zaman üretim düzeylerini ve dolayısıyla da emek taleplerini azaltırlar. Böyle bir durumda ücretlerin düşürülmesi efektif talebin yeniden düşmesine neden olacağı için emek piyasasının temizlenmesini sağlayamaz, tersine işsizliği artırır. Bu nedenle işsizlik, reel ücretler çok yüksek olduğundan ya da emek piyasası temizlenmediğinden dolayı değil, toplam talep düzeyinin düşük olması sebebiyle emek talebinin yetersizliği sonucunda ortaya çıkmaktadır.

Ücretlerin verimliliğe bağlı olduğu bu yaklaşımda, ücretlerin yükselmesi toplam talebin de sağlıklı bir şekilde artmasını sağlamaktadır. Talep artışı yatırımların artmasını teşvik ederek verimliliğin artmasına, dolayısıyla da ücretlerin tekrar artmasına yol açmaktadır. Bu döngü makro ekonomi politikalarını tam istihdam hedefine yaklaştırmaktadır (Palley 2007,2009).

Keynesten bir adım daha ileri giderek fonksiyonel maliye (functional finance) kavramını ortaya atan Abba Lerner mali önlemlerin ekonomideki işlevlerine göre değerlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu yaklaşım, kamu harcamaları, vergiler, borçlanma, borç ödeme, para basma gibi araçlar değerlendirilirken sadece ekonomide yarattığı etkilere bakılmasını ve bütçe denkleminin bir kısıt oluşturulmamasını ifade etmektedir. Toplum refahını sağlamak ve sürdürmek için devletin elindeki mali araçları nasıl kullanabileceğini

sorgulayan Lerner, makroekonomi politikalarının temel hedefinin fiyat istikrarı ve tam istihdamı sağlamak olduğunu savunmaktadır (Collander 2003, Forstater 2003). Çünkü Lerner'e (1951) göre tam istihdam etkinliği artırır, ücret farklılıklarını, cinsiyete ya da ırka dayalı ayrımcılığı engeller, suçların artması, huzursuzluk, hastalık gibi sosyal maliyetleri azaltır.

Bu noktada devlete düşen görev, ülkedeki toplam harcama düzeyinin, tam istihdam üretim düzeyine denk olmasını sağlamaktır. Eğer toplam harcamalar tam istihdam üretim düzeyinden büyük olursa enflasyon, tersi durumda ise işsizlik ortaya çıkacağı için birinci durumda devlet, harcamaları azaltıp vergileri artırırken, ikinci durumda harcamaları artırıp vergileri azaltmalı, harcanabilir geliri artırmalıdır (Lerner 1943).

Fonksiyonel maliye tam istihdam düzeyini, bütçe dengesine bakılmaksızın özel sektör veya kamu sektörünün ilave harcamasının, ilave istihdam ya da üretim olanağı yaratmadığı durum olarak tanımlamaktadır. Ancak Lerner (1951) tam istihdam düzeyine ulaşılmadan fiyatlar genel düzeyinin artmaya başlayacağını, bu nedenle devletin görevinin talep yönetimi ile sınırlı olmayıp doğrudan iş yaratmak da olduğunu savunmaktadır. Devlet fiili ve potansiyel istihdam düzeyleri arasındaki farkı, toplam harcamaları yöneterek ve doğrudan işsizlere iş vermek yoluyla kapatmalıdır.

Fonksiyonel maliye yaklaşımında tam istihdam düzeyine ulaşmak için devletin elindeki iki araçtan biri toplam harcama düzeyinin artırılması, diğeri ise iş arayanlara doğrudan devletin iş sağlamasıdır. Toplam harcamaların artırılması yoluyla istihdam artışı sağlansa bile tam istihdam düzeyine ulaşılması mümkün olmayabilir ya da bu düzeye yaklaşılmadan fiyatlar genel düzeyi artmaya başlayabilir. Bu nedenle ikinci yöntem, devletin çalışmak isteyenlere doğrudan "en son işveren" mercii olarak iş sağlaması, tam istihdam düzeyine ulaşılmasını garantilemektedir.

2. 1980 SONRASI DÖNEM

Bu dönemde en önemli değişiklik makro ekonomi politikalarının temel hedefinde ortaya çıkmıştır; makro ekonomi politikaların temel hedefi tam istihdam yerine fiyat istikrarını sağlamakla sınırlandırılmıştır. Yeni sistemin zeminini emek piyasaları yerine finansal piyasalar oluşturmaktadır. Konjonktür karşısı maliye politikalarından vazgeçilerek, maliye politikasının amacı bütçe açığı ve borçların sürdürülebilirliğinin sağlanması ile sınırlandırılmış, tam istihdam ile maliye politikası arasındaki ilişki koparılmıştır.

Bu dönemde 1974 petrol krizi ile fiyatlar genel düzeyindeki hızlı artış, Parasalcı görüşün ve doğal işsizlik oranı kavramının kabul görmesini kolaylaştırmıştır. Parasalcı görüş ve doğal işsizlik oranı ekonomik teoride ve uygulamada önemli değişikliklere neden olmuştur. Bu görüşle beraber makro politikaların öncelikli hedefi değişmiş, tam istihdam hedefi enflasyonist olduğu gerekçesiyle terk edilerek, yerine fiyat istikrarı öncelikli hedef olarak sunulmuştur. İşsizlik bu yaklaşımda yapısaldir, bu nedenle maliye politikası ile

işsizlik oranını değiştirmeye çalışmak sadece fiyatlar genel düzeyinin artmasına yol açmaktadır. Dolayısıyla tam istihdam devletin görevleri arasından çıkarılarak³, ihtiyari makro ekonomi politikaları yerine, bağımsız merkez bankası ile önce para arzı daha sonra enflasyon hedeflemesi gibi kurallara dayalı politikalar uygulanması hızla benimsenmiştir.

Parasalcı yaklaşıma göre doğal işsizlik oranı⁴, ortadan kaldırılması mümkün olmayan minimum işsizlik oranıdır. Bu nedenle işsizlik oranı, doğal işsizlik oranına eşit iken işgücünün tam kullanımının sağlandığı varsayılarak, doğal işsizlik oranı tam istihdam işsizlik oranı olarak kabul edilmektedir.

Doğal işsizlik kavramı gönüllü işsizliğe, dolayısıyla piyasaların temizlendiğine işaret etmektedir. Friedman'ın 1968'de geliştirdiği doğal işsizlik oranı teorisi, işsizlik ile enflasyon arasında bir değiş-tokuş olduğunu ve dolayısıyla hükümetlerin daha yüksek bir işsizlik oranı karşılığında enflasyon oranını düşürmek ya da tam tersini yapma imkânları olduğunu reddederek, ekonominin kendiliğinden ve hızlıca doğal işsizlik oranına döneceğini iddia etmektedir. Daha sonra bu teori ana akım iktisatçılar tarafından enflasyonu hızlandırmayan işsizlik oranı (NAIRU) olarak geliştirilmiştir. NAIRU, emek ve mal piyasalarında eksik rekabet ve dolayısıyla gönülsüz işsizlik varsayımlarına dayanmaktadır (Stockhammer 2007). Kavram eşik işsizlik oranını belirlemektedir. Bu eşik değer altında bir işsizlik oranının enflasyonu artıracığı savunulmaktadır. Dolayısıyla işsizlik, enflasyonu belli bir düzeyde tutmak için gerekli denge işsizlik düzeyi olarak tanımlanmaktadır ve bu denge arz yanlı faktörler tarafından belirlenmektedir. Say yasasına dayanan bu görüş, işsizlik düzeyini maliye politikaları ile NAIRU'nun altına çekme çabalarının hem işsizliği hem de enflasyonu artıracığını savunmaktadır. Bu modelde işsizliğin nedeni sosyal yardımlardan kaynaklı caydırıcı unsurlar, iş vasıflarının uyuşmaması, aşırı devlet düzenlemeleridir.

Friedman ve NAIRU yaklaşımına göre enflasyon düşük işsizlik oranında hızlanır çünkü düşük işsizlik⁵ çalışanlara aşırı pazarlık gücü sağlar. İşsizlik doğal

³ Bunun sonucunda özellikle gelişmiş ülkelerde çok sayıda kişi, işini kaybederek sosyal yardımlara bağımlı hale gelmiştir. Bu süreçte artan kamu borçları da devletin "mali krizi" söylemlerinin artmasına yol açmıştır (Mitchell ve Muysken 2008).

⁴ İşsizlik türlerinden geçici işsizlik, işgücüne yeni katılan ve işinden ayrılan kişilerin iş bulmalarının zaman alması, emek piyasasının iş arayanları uygun boş işlere anında yerleştirecek biçimde işlememesinden kaynaklanan işsizliktir. İşgücünün coğrafik ve niteliksel bileşiminin talepteki ve teknolojideki değişimlere anında uyum sağlayamaması sonucu, çalışanların bir kısmının işlerini kaybetmelerinden kaynaklanan işsizliğe ise yapısal işsizlik denir. Yapısal işsizlerin yaşadıkları coğrafi bölgeyi değiştirmek, teknolojik gelişmelere uygun yeni beceriler elde etmek suretiyle iş bulmaları, geçici işsizlerin iş bulmalarına kıyasla daha uzun zaman alır. Bir ekonomide geçici ve yapısal işsizler toplamının, işgücüne oranına doğal işsizlik oranı denir.

⁵ Marx'a göre işsizliğin kapitalist ekonomilerde önemli bir işlevi bulunmaktadır; ekonomi büyürken işsizler ordusu azalır, çalışanların ücretlerle ilgili pazarlık gücü artar. Ancak toplam gelirden çalışanların payı arttıkça karlar sıkışır ve karların daha da düşeceği beklentisi ile yatırım harcamaları azalır. Bunun sonucunda ise yeni iş alanları azalır ve işsizlik artar. Dolayısıyla bu

oranın altında tutulduğu sürece bu güç, çalışanların yüksek ücret talebine yol açar ve yüksek ücretler üretilen malların fiyatlarına yansıtılacağı için de enflasyonist sarmal ortaya çıkar. Bu nedenle devlet ekonomiye tam istihdamı sağlamak veya çalışanlar için daha iyi işler yaratmak için müdahale etmemelidir. Çünkü bu tür bir müdahale daha yüksek bir enflasyona neden olan ve iş fırsatlarında bir iyileşme sağlayamayan yararsız, başarısız bir girişimdir (Pollin 2008).

Doğal işsizlik ve NAIRU⁶ literatürü enflasyon ve işsizlik ile mücadelenin iki bağımsız ve muhtemelen zıt hedefi içermekte olduğunu ileri sürmektedir. İşsizlik çalışanların yaşam boyu gelirlerini doğrudan azaltırken aynı zamanda çalışanların pazarlık gücünün de zayıflamasına yol açarak ücretlerin düşmesine neden olmaktadır. Ancak işsizlik ve enflasyondan “görelî hoşnutsuzluk” sınıfsal temellidir. Sermaye sahipleri ve nitelikli işgücü enflasyona karşı hoşnutsuzluk gösterirken, niteliksiz ya da düşük nitelikli çalışanlar ile fakir insanlar işsizliğe karşı hoşnutsuzluk göstermektedirler (Jayadev 2009, Scheve 2004).

2.1. Tam İstihdam Yerine Tam Çalıştırılabilirlik

1980 sonrası uygulamaya konulan neoliberal politikalara göre, sürdürülebilir bir büyüme ve tam istihdam için Keynesyen makroekonomi politikalarının ve refah devleti anlayışının terk edilmesi ve esnek emek piyasası politikalarına geri dönülmesi gereklidir. Bu amaçla ekonomik ve sosyal politikalarda yeni radikal değişiklikler öngörülmektedir. Emek piyasasına yönelik, işe alma - işten çıkarma ve çalışma saatlerinin belirlenmesinde tüm kısıtların kaldırılması, kıdem tazminatı ve asgari ücret düzenlemelerinden vazgeçilmesi, karar alma süreçlerinde işçilerin temsil hakkının kaldırılması, işsizlik ödemelerinin en az ve en kısa süreli olacak şekilde belirlenmesi, sendikaların güçsüzleştirilmesi gibi düzenlemeler dayatılmaktadır. Çünkü bu düzenlemelerin ücretlerin aşağıya doğru ayarlanmasını zorlaştırarak doğal işsizlik oranının artmasına yol açtığı iddia edilmektedir.

görüğe göre işsizler ordusu, ücretlerin artmasını engellemek ve böylece karlılığı muhafaza etmek için kullanabilecek önemli bir araçtır (Pollin 2008). M.Kalecki ise tam istihdamın herkesin yararına olduğunu, çalışanların pazarlık güçlerinin artmasına rağmen herkes çalıştığı daha fazla mal ve hizmet üretileceği için karlardaki azalışın telafi edilebileceğini savunmaktadır. Ancak buna rağmen, Kalecki kapitalistlerin yine de tam istihdamı desteklemeyeceğini iddia etmektedir. Çünkü bu, kapitalistlerin işyerinin kontrolüne ilişkin gücünü, ekonomik faaliyetlerin yönünü ve hızını ve hatta politik kurumları tehdit etmektedir (Kalecki 1943). Dolayısıyla Marx ve Kalecki’de doğal oran taraftarları ile ortak sonucu paylaşmaktadırlar. Hepsisi de pozitif işsizlik oranının kaçınılmaz olduğunda uzlaşmaktadır. Ancak Friedman’da işsizlik işçilerin hak ettiği kadar fazla talep etmesiyle ortaya çıkarken, Marx ve Kalecki’ye göre işsizlik, işçilerin hak ettiğini almasını engellemek için kullanılmaktadır (Pollin 2008)

⁶ Post Keynesyen yaklaşımın NAIRU konusunda daha ayrıntılı görüşleri için Sawyer (1997, 2002) bakılabilir.

Neoliberal politikalara göre işsizlik ve eksik istihdamın sorumluluğu devlete ait değildir. Ekonomilerde yetersiz talebin istihdamı sınırlandırdığı ve gönülsüz işsizliğe neden olduğu görüşü terk edilerek, sistemin başarısızlığı yerine bireyin başarısızlığı ön plana çıkarılmaktadır. Kişilerin, uygun vasıflara sahip olmak için yeteri kadar çaba sarf etmediği, kendine uygun iş bulabilmek için çabalamadığı ya da tembel ya da çok seçici davranarak işsiz olmayı kendilerinin tercih ettiği görüşü öne çıkmaktadır. Devletin de bu atalet durumunu gelir transferleri ve çalışma ve işten çıkarmalarla ilgili düzenlemeleriyle desteklediği savunulmaktadır (Mitchell ve Muysken 2008).

Bu dönemde emek piyasasında tam istihdam kavramı yerine tam çalıştırılabilirlik (full employability) kavramı kullanılmaya başlanmıştır. Devletin emek gücünün optimum kullanılmasını sağlama sorumluluğu önemli ölçüde azaltılarak, emek piyasasına yönelik politikaların amacı bireylerin işe alınabilirliğini kolaylaştırmak ile sınırlandırılmıştır. Bireylerin devletin sağladığı gelir desteklerinden yararlanmaları zorlaştırılmış ve haksız işten çıkarmaları engellemeye yönelik düzenlemeler başta olmak üzere diğer emek piyasasına yönelik düzenlemelerin istihdamı olumsuz etkilediği ileri sürülerek kaldırılması ya da azaltılması sağlanmıştır. Bu uygulamalar yedek emek ordusu oluşturmaya yönelik bir işlev görmektedir. Düşük ücretten istihdam edilebilirliği kolaylaştıran bu politikaların nihai hedefi sermaye birikiminin desteklenmesine yöneliktir. Diğer yandan işsiz insanlar eğitim programlarına yönlendirilerek, bu yolla kişilik ve yeteneklerindeki yetersizlikleri telafi etmeleri öngörülmektedir. Tam çalıştırılabilirlikte emek piyasası ile ilgili düzenlemeler esas olarak sermayenin ihtiyaçlarına destek sağlayacak şekilde yapılmaktadır. Keynesyen dönemde eğitim programları çalışma sırasında, çalışanın donanımını artırmak üzere uygulanırken, bu dönemde kişiler herhangi bir işe girmeden önce bu eğitim programlarına katılmak durumundadırlar. Pek çok piyasa tabanlı organizasyon, emek piyasasına yönelik bu eğitim hizmetlerini vermek suretiyle bu yaklaşımdan önemli kazançlar elde ederken aynı zamanda bu tür eğitim hizmetleri de kamusal hizmet alanından çıkartılmış olmaktadır (Mitchell ve Muysken 2008).

2.2. Maliye Politikasının Rolü

1980 sonrası dönemde makro politikaların temel amacının fiyat istikrarı olmasıyla para politikasının önemi artarken, dışlama etkisi yarattığı gerekçesiyle maliye politikası geri plana itilmiş, tam istihdam hedefinden vazgeçilirken, tam istihdam ile maliye politikası arasındaki bağ da koparılmıştır. Arestis'in (2009) ifadesiyle para politikası direksiyona geçmiştir ve maliye politikasının yeri arka koltuktur. Çünkü bu dönemde enflasyon parasal bir olay olarak kabul edilmekte ve fiyat istikrarı, para politikası ile faiz oranları kontrol edilerek sağlanmaya çalışılmaktadır. Faiz oranları merkez bankası tarafından, toplam talep düzeyinin üretim kapasitesine eşit olmasını sağlayacak şekilde belirlenmektedir. Merkez

bankası faiz oranlarını Taylor kuralına⁷ göre ayarlayarak, arz yanlı olarak belirlenen ekonominin reel dengesinin istikrarını sağlamakta ve enflasyon hedeflemesi ile de nominal çapa oluşturmaktadır.

Merkez bankası aşağıdaki aktarım mekanizması ile toplam talebi yönlendirebilmektedir;

$$\Delta i \rightarrow \Delta r \rightarrow \Delta C \text{ \& } \Delta I \rightarrow \Delta AD \rightarrow \Delta Y \text{ \& } \Delta UN \rightarrow \Delta (y-y^*) \rightarrow \Delta \pi$$

Burada i nominal faiz oranını, r reel faiz oranını, C ve I sırasıyla tüketim ve yatırım harcamalarını, AD toplam talebi, Y ve UN üretim ve işsizlik düzeylerini, $(y-y^*)$ üretim açığını, π enflasyon oranını göstermektedir. Toplam talebin yönlendirilmesi kısa dönemde fiyat ve ücret katılıklarına dayanmaktadır. Katılıklar merkez bankasına kısa vadeli nominal faiz oranlarını değiştirerek kısa vadeli reel faiz oranını etkilemesine olanak sağlamaktadır. Bunun anlamı merkez bankasının faiz oranına duyarlı toplam talep unsurlarından tüketim ve yatırımı ve dolayısıyla toplam talebi etkileyerek cari üretim düzeyini etkileme gücü olmasıdır. Fakat uzun dönemde fiyat ve ücret katılıkları ortadan kalkacağı için merkez bankası reel faiz oranlarını etkileyemez. Bu nedenle para politikasının toplam talep aktarım mekanizması işlemeyeceği için uzun dönemde para politikası toplam talep üzerinde etkisizdir (Fontana 2009).

Diğer yandan maliye politikası ile aktarım mekanizması aşağıdaki gibidir;

$$\Delta G \text{ \& } \Delta T \rightarrow \Delta AD \rightarrow \Delta Y \text{ \& } \Delta UN \rightarrow \Delta (y-y^*) \rightarrow \Delta \pi$$

Burada G ve T sırasıyla kamu harcamaları ve vergileri göstermektedir. Aktarım mekanizmaları kıyaslandığında, maliye politikası ile devletin toplam talebi doğrudan kontrol edebildiği, ancak para politikası yoluyla merkez bankasının reel faiz oranları üzerinde sadece dolaylı kontrolü olduğu söylenebilir. Üstelik reel faizlerin toplam talep ve üretim açığına etkisinin belirsiz ve geçici olabileceği de dikkate alınmalıdır (Fontana 2009). Buna rağmen bu dönemde ihtiyari (isteğe bağlı) maliye politikası uygulaması kural olmaktan çok bir istisnadır, maliye politikası otomatik dengeleyicilerden (stabilizatör) ibarettir.

İhtiyari maliye politikasına karşı çıkılmasının nedenleri esas olarak dışlama etkisi ve Ricardocu Denklik Hipotezinin kabulüdür⁸. Mali genişleme sonucunda faiz oranlarının yükselmesiyle özel harcamaların azalması bilindiği gibi dışlama etkisidir. Ancak dışlama etkisi kaçınılmaz bir durum değildir; dışsal

⁷ Taylor nominal faiz oranını (i), denge reel faiz oranı (r^*), gerçekleşen enflasyonun hedeflenenden sapması ($\pi - \pi^*$) ve üretim açığının ($y - y^*$) bir fonksiyonu olarak tanımlamıştır. Faiz oranı reaksiyon fonksiyonu şu şekildedir; $i = r^* + b_1(\pi - \pi^*) + b_2(y - y^*)$ (Fontana 2009).

⁸ Maliye politikasına karşı çıkan başka gerekçelerde öne sürülmektedir. Örneğin maliye politikalarının uygulanmasında ortaya çıkan gecikmelerin, ekonominin daralma zamanlarında uygulanması gereken önlemlerin genişleme döneminde uygulanmasına yol açması, genişleme döneminde vergileri artırmanın ve harcamaları azaltmanın politik olarak mümkün olmayabileceği, bu eleştiriler arasında yer almaktadır.

(egzojen) para arzı varsayımı geçerli iken para arzının yeteri kadar artırılması, faiz oranının değişmesini önleyerek dışlama etkisini ortadan kaldırmaktadır. Faiz oranının merkez bankası tarafından belirlendiği içsel (endojen) para durumunda ise bu tür bir dışlama etkisi merkez bankasının planlı eylemi ile ortaya çıkmaktadır. Diğer bir ifadeyle merkez bankasının, mali genişlemeye karşılık faiz oranlarını artırması halinde bir dışlama etkisi ortaya çıkmaktadır ve faiz oranındaki artışın büyüklüğüne, diğer faiz oranlarına etkisine ve harcamaların faize duyarlılığı ile konjonktür aşamasına bağlı olarak da etkinin gücü değişebilmektedir. Burada önemle üzerinde durulması gereken nokta dışlama etkisinin piyasaların tepkisi ile değil merkez bankasının tepkisiyle ortaya çıkmasıdır. Faiz oranları artsa bile yatırımların faize ne kadar duyarlı olduğu ise tartışmalıdır.

3. TAM İSTİHDAMIN SAĞLANMASINDA POST KEYNESYEN YAKLAŞIM

Fonksiyonel maliye anlayışına dayanan Post-Keynesyen yaklaşım, piyasanın tam istihdamın sağlanmasında başarısız olacağını iddia ederek, maliye politikası aracılığı ile devletin aktif müdahalesini gerekli görmektedir. Bu yaklaşımda, özel kesimin ya da kamu kesiminin harcamalarının yeni istihdam olanağı yaratmadığı durum “tam istihdam” olarak tanımlanmaktadır. Tanımdan da anlaşılabilir gibi, Post-Keynesyenlerin hedefledikleri tam istihdam düzeyi, ana akım iktisadın hedefinin üzerinde bir düzeye karşılık gelmektedir.

Ancak aktif müdahalenin ne şekilde olması gerektiği konusunda Post Keynesyen yaklaşımda iki farklı görüş bulunmaktadır. Bunlardan birincisi toplam talep yönetimi, ikincisi ise çalışmanın bir insan hakkı olduğundan hareketle çalışmak isteyen herkese devletin en son işveren olarak iş sağlamasıdır. İkinci görüş tam istihdamı garanti ederken, birinci görüş böyle bir garanti sunmamaktadır⁹.

3.1. Toplam Talep Yönetimi ve Tam İstihdam

Arestis ve Sawyer (2003, 2004), Fontana'nın (2009) öncülük ettiği, Keynesyen politikaları esas alan bu yaklaşıma göre ekonomilerde talep yetersizdir ve sistemde bu yetersizliği ortadan kaldıracak otomatik bir mekanizma da bulunmamaktadır. Talep yetersizliği ya da talep açığı ekonomide fiili üretim düzeyi ile potansiyel üretim düzeyi arasındaki farka karşılık gelmektedir. Potansiyel üretim düzeyi, gönülsüz işsizliğin ortadan kalktığı tam istihdam düzeyinde ulaşılan üretim düzeyidir. Klasik yaklaşımda bu dengesizliği ortadan kaldıracak Say Yasası gibi bir mekanizma bulunmasına rağmen, Keynesyen yaklaşımda bu tür kendiliğinden işleyecek bir mekanizma mevcut

⁹ Her iki görüşün birbirine yönelik eleştirileri için Sawyer (2003) ve Mitchell ve Wray (2005)'e bakılabilir.

değildir. Bu nedenle devletin aktif müdahalede bulunarak maliye politikaları aracılığıyla toplam talebi artırması gerekir. Toplam talep artışı, yatırımları uyarak ekonominin gelecekteki üretim kapasitesinin artmasını ve dolayısıyla da büyümenin ve istihdamın artmasını sağlar (Tcherneva 2008).

Devlet, toplam talebi özel sektörü teşvik ederek artırabileceği gibi açık bütçe politikası ile kendi harcamalarını artırarak da yapabilir. Hızlandırılmış amortisman, yatırım indirimi ve çeşitli vergi teşvikleri yoluyla devlet özel sektörün daha fazla yatırım yapmasını, böylelikle de toplam harcamaların artmasını sağlayabilir. Ancak Minsky bunun sonucunda özel sektörün borçlarının ve dolayısıyla finansal kırılganlığın artacağını, bu nedenle de kamu sektörünün harcama yapmasının istikrar açısından daha önemli olduğu ileri sürmektedir (Bell ve Wray 2004). Bu noktada önemli olan yatırım kararlarının koordine edilmesi, doğrudan yatırımların verimlilik artışı ve istihdam potansiyeli yüksek sektörlerle yönlendirilmesidir. Bunu yaparken aynı zamanda aşırı dış borçlanma ve yatırım yarışı da kontrol altına alınmalı, ithalat kontrolleri ve artan oranlı vergileme ile lüks tüketim sınırlandırılmalıdır (Akyüz 2006).

Bu yaklaşıma göre, işsizliğin azaltılması ancak sermaye birikiminin ve emeğin niteliğinin artırılması ile mümkündür. Çünkü sermaye birikimi, ekonomik büyüme için en önemli belirleyicidir. Zira yatırımlar efektif talebin dinamik bir unsuru olarak gelir yaratırken aynı zamanda üretim kapasitesini de artırır ve teknolojik ilerleme ve üretim verimliliğini olumlu etkiler. Ancak günümüz makro ekonomi ve finansal politikalarında sermaye birikimi ve istihdam göz ardı edildiği için yatırımlar önceki dönemlere göre daha fazla kâr getirmekle beraber kârların daha az kısmı tekrar yatırıma dönüşmektedir (Akyüz 2006).

Devletin toplam talebi artırmak için harcamalarını artırması, açık bütçe politikası izlemesi borçların artmasına neden olabilir. Ancak yaklaşım esas olarak fonksiyonel maliye anlayışına dayanmaktadır; maliye politikalarını değerlendirirken asıl önemli olan bu politikaların ekonomide yarattıkları reel etkilerdir, bütçeye olan etkileri değildir. Bu nedenle talep yönetimi sonucu ortaya çıkan bütçe açıkları, büyüme oranı reel faiz oranının üzerinde olduğu sürece sürdürülebilir.

Bu görüşe göre toplam talep arttığında yatırımlar artar, sermaye birikimi ve dolayısıyla da ekonomik büyüme artar, işsizlik ve yoksulluk azalır (Arestis ve Sawyer 2003, 2004). Ancak sermaye yoğun teknolojilerin kullanılması ya da ithal girdi oranlarının yüksekliği nedeniyle ekonomik büyüme her zaman istihdam yaratmayacağı gibi, ekonomik büyüme ile yoksulluk arasında da her zaman negatif bir ilişki de olmayabilir. Ekonomik büyümeye rağmen yoksulluk azalmayabilir. Bu nedenle ekonomik büyümenin yanı sıra gelir dağılımına yönelik politikaların önemine dikkat çekilerek, yoksulluğun azaltılması için talep artışının, yoksulların gelirinin ve ücretlerin artırılması yoluyla sağlanması gerektiği savunulmaktadır (Bell ve Wray 2004).

3.2. En Son İşveren Olarak Devlet ve Tam İstihdam

Hyman Minsky (1965,1986), Mitchell (1998), Mosler (1998) ve Wray (1997, 1998, 2007) bu yaklaşımın savunucuları arasındadır. Yaklaşımına göre, kamu harcamaları yoluyla toplam talep artışı yaratmanın kısa dönemde sermaye, yatırım ve üretim üzerinde olumlu etkileri olmasına rağmen, bu etkilerin tam istihdamın sağlanmasını kendiliğinden garanti etmeyeceği öngörülmekte, bu nedenle de devletin doğrudan istihdam yaratması gerektiği savunulmaktadır. Çalışmanın bir insan hakkı olduğundan hareketle devlet en son işveren olarak, çalışmak isteyen fakat iş bulamayan herkese iş sağlamalı, belirleyeceği minimum ücretler üzerinden, kâr beklentisi olmaksızın sonsuz emek talep etmelidir (Minsky 1986)¹⁰. En son işveren (employment of last resort, ELR) politikası olarak adlandırılan bu politikaya göre çalışamayacak durumda olanlar için sosyal yardımlarının devam etmesi, çalışabilecek durumda olanlara yönelik sosyal harcamaların ise azaltılması ya da tamamen ortadan kaldırılması öngörülmektedir. İşsizliği, ücret ve fiyat belirleme sürecini disipline eden bir unsur olarak gören NAIRU yaklaşımının aksine iş garantisi yaklaşımının, tam

¹⁰ ELR politikası bazı ülkelerde çeşitli ölçeklerde uygulanmasına rağmen bu bölümde üzerinde durulan içerikte bir uygulama henüz bulunmamaktadır. Arjantin ve Hindistan deneyimlerine kısaca bakılacak olursa;

Arjantin: Arjantin'in kriz sonrası 2001 yılında uygulamaya koyduğu "Jefes de Hogar" programı, yoksul, çocuklu ya da hamile kadınların bulunduğu ailelerin erkeklerine yönelik bir iş garantisi programıdır. Jefes programında bireylere, günlük asgari dört saatlik çalışma karşılığında 150 peso gelir sağlanmıştır. Sağlanan işlerin %87'si, otoyolların bakımı, yoksullara ücretsiz dağıtılacak ekmeklerin üretilmesi ve okul önlüğü üretimi gibi doğrudan toplumsal ihtiyaçların karşılanmasına yöneliktir (Wray 2007). Programın makro anlamda da olumlu sonuçları olmuş fiyat istikrarı ve ekonomik büyüme sağlanmıştır. Yapılan tahminler, Jefes programının yarattığı gelir artışının sonucunda oluşan çarpan etkisinin 2,57 düzeyinde olduğunu göstermektedir (Wray ve Tcherneva 2005). Bununla beraber, Jefes programı istenilen anlamda bir ELR programı değildir. Çalışmak isteyen herkese iş verilmesi anlamında ele alınan ELR'nin aksine Jefes programına katılım, ailelerin erkeklerle sınırlandırılmış, bunların da 18 yaşın altında çocuk sahibi olmaları koşulu getirilmiştir (Kaboub 2007).

Hindistan: Hindistan'da ise 2005 yılında, Ulusal Tarımsal İstihdam Garantisi programı ile yoksulluk sınırına bakılmaksızın kırsal bölgelerdeki insanların satın alım gücünün yükseltilmesini amaçlanmıştır. Program kapsamında verilmekte olan işler genellikle kırsal kesime yönelik altyapı yatırımlarıdır ve bireylerin sadece belirli "projelerde" yer alması sağlanmaktadır. Bunun sonucunda, istihdam garantisi ancak kesintili olarak sağlanabilmektedir. Çünkü bir proje sona erdiğinde istihdam edilenler bir sonraki projenin başlamasını beklemek zorunda kalmaktadırlar (Mitchell ve Muysken 2008). Zaten program, istihdam garantisini 100 gün olarak belirlemiştir. Diğer yandan, programın salt emeğe dayalı çalışmayı içermesi ve herhangi bir mesleki eğitim sunmuyor oluşu, eleştiri konusu olmuştur (Sjoblom ve Farrington 2008).

istihdam ve fiyat istikrarını aynı anda sağlayacağı savunulmaktadır. Kamu kesimi, istihdam olanağı sağladığı bu iş havuzunun yanı sıra, kendi asli faaliyetlerini görmek için de ayrıca çalışanlarını istihdam etmeye devam edecektir.

Bu yaklaşıma göre gönülsüz işsizliğin varlığı, arzulanan net tasarrufların, bütçe açığı ile belirlenen fiili net tasarruflardan büyük olduğunun bir kanıtıdır. Çünkü arzulanan net tasarrufların yüksek olması daha az harcama yapılmasına ve dolayısıyla işsizler için daha az iş yaratılmasına neden olmaktadır. Bu durumda devlet bütçe açığını artırmak suretiyle gönülsüz işsizliği ortadan kaldırmalıdır (Wray 1997:5). Bunun için devlet kendi belirleyeceği ücret üzerinden çalışmak isteyen ancak iş bulamayan kişilere iş sağlamalı ve bu harcamanın finansmanını da para basarak karşılamalıdır. Tam istihdamı sürdürmek için gerekli bütçe açığı ve borç düzeyi tartışması gereksizdir çünkü devletin firma ve bireylerden farklı olarak dikkate alması gereken bir bütçe kısıdı yoktur. Harcamalarını finanse etmek için devlet para basar ve vergiler, harcamaların finansmanı için değil, devletin bastığı paraya talep yaratmak için alınır. Devletin çalışmak isteyen ama iş bulamayan kişilere iş sağladığında finansmanı para basarak yapmasıyla, özel sektör de vergi borçlarını ödemek, tasarruf etmek, alışveriş yapmak için gerekli parayı temin etmiş olur (Wray 1998).

Bu görüş esas olarak fonksiyonel maliye anlayışına dayanmaktadır. Lerner (1943) fonksiyonel maliyeye ilişkin iki temel ilke belirlemektedir. Birincisi, ekonomideki toplam harcama düzeyi, cari fiyatlar üzerinden üretilmesi mümkün tüm mal ve hizmetleri satın alabilecek kadar olmalıdır, daha az ya da daha çok değil. Çünkü eğer harcama düzeyi üretilen mal ve hizmet miktarından daha yüksek ise enflasyon, daha düşük ise işsizlik ortaya çıkacaktır. Bu nedenle maliye politikasının hedefi doğru oranda harcama yaparak tam istihdam ve fiyat istikrarını birlikte sağlamaktır. İkincisi ise kamu harcamaları para basarak finanse edilmelidir. Bu ilkeler vergiye dayalı para (taxes-drive Money) veya Chartalist para yaklaşımına dayanmaktadır. Vergiye dayalı para yaklaşımına göre para, kamu otoritesi tarafından sosyal borç yükümlülüğünü düzenlemek üzere oluşturulmaktadır. Modern dünyada bu borç ilişkisi toplum ile ulus devlet arasında vergi yükümlülüğü biçiminde ortaya çıkmaktadır. Devlet, vergilerin hangi para birimi ile ödeneceğini belirler ve harcamalarını da bu para birimi ile finanse eder. Özel sektör devlete vergi borcunu ödemek için bu para birimini talep etmek zorundadır. Dolayısıyla bu yaklaşıma göre vergilemenin amacı kamu harcamalarının finansmanı değil, devlet parasına talep yaratmaktır (Wray 1997). Bu nedenle devlet önce harcama yapar, vergileme onu izler, böylelikle kamu harcamaları ile devlet, özel sektöre vergi borcunu ödemesi için gereken parayı sağlar. Devlet önceden harcadığından daha fazla vergi toplayamaz, dolayısıyla denk bütçe ulaşılabilecek, teorik minimum düzeydir. Ancak özel sektörün net tasarruf arzusu, vergi ödemenin yanında tasarruf etmek için de devlet parasını talep etmesi, bütçenin açık vermesine neden olur. Bu açıdan, borçlar veya bütçe

açıkları için endişe etmek yerine, harcamalar ve vergiler ile ekonomide yaratılan etkilere, tam istihdam ve fiyat istikrarına odaklanmak gerekir (Tcherneva 2006).

Vergiye dayalı para yaklaşımına dayanan fonksiyonel maliye ilkeleri, ELR yaklaşımının da temel taşı niteliğindedir (Wray 1998, Tcherneva 2006, Kaboub 2007). En son işveren aslında, ekonomideki toplam harcama düzeyini, üretmesi olası tüm mal ve hizmetlerden daha çok ya da daha az olmayacak şekilde tutma sorumluluğundaki “en son harcayan” olarak da değerlendirilebilir (Kaboub 2007).

ELR politikası ile ekonomide işsizlik ortadan kalkarken, belirlenen ücret üzerinden çalışmak istemeyenler, kamuda çalışmak istemeyenler ya da başka iş arayanlar gönüllü işsiz kabul edilmektedir. Bu uygulamanın, günümüzde uygulanmakta olan işsizlik sigortası vb uygulamalara nazaran önemli avantajları bulunmaktadır. Bu tür sigorta mekanizmaları belirli süreliğine koruma sağlamakta, bu korumayı işsizlerin sadece bir bölümü ile sınırlandırmakta ve aslında çalışmayan insanlara ödeme yapmaktadır. Oysa bu program tüm işsizleri kapsamakta ve herkese eşit ödeme yapmaktadır. Herkese iş verildiği için, çalışmayana ödeme yapılması gibi bir durum da bulunmamaktadır (Wray 1997).

3.2.1. ELR ve Fiyat İstikrarı

ELR, sadece bir kamusal istihdam stratejisi olarak algılanmamalıdır. Aslında bu yaklaşım, tam istihdamın ve fiyat istikrarının bir arada sağlanmasına yönelik bir makro iktisadi politikalar çerçevesidir. Bu yaklaşımda devlet, havuzdaki en düşük verimliliğe sahip- vasıfsız emek ya da yarı kalifiye emek-grubu esas alarak, geçinmeye yetecek en az ücreti kendisi belirlemekte ve bu ücreti sabit tutarken, havuzdaki işçi sayısının değişmesine izin vermektedir. Belirlenen ücret bir fiyat çapası niteliğinde olacağı için fiyat istikrarına katkıda bulunmaktadır¹¹ (Wray 1998). Bu ücret düzeyinden daha düşük ücretlerin olduğu işlerde ve işsizlik korkusu azalacağı için muhtemelen diğer işlerde de bir kerelik bir ücret artışı olması ve bu artışın da üretilen mal ve hizmet fiyatına yansıtılması olasıdır. Ancak ücret ve fiyatlarda ortaya çıkacak bir kerelik artış bilindiği gibi enflasyon değildir (Wray 1997).

Devlet tarafından çalışmak isteyen herkese iş sağlanmakla beraber, işveren için yedek emek ordusu ortadan kalkmamakta, sadece ücreti yükseltilmiş olmaktadır. Bu yaklaşım çalışmak isteyenlere bir fırsat sunarken aynı zamanda işveren için de bir alternatif oluşturmaktadır; çalışanların verimliliklerine göre ücret talepleri artarsa, işverene havuzdaki işçileri çalıştırma olanağı sunmaktadır. Böylelikle işsizlik korkusunun ortadan kalkmasıyla ortaya çıkabilecek ücret baskısı dengelenirken, fiyat istikrarı da sağlanmaktadır.

ELR programı toplam talebi artırdığı gibi toplam arzı da artırmaktadır. Mevcut durumda sosyal harcamalar toplam talep düzeyinin düşmesini

¹¹ ELR uygulamasının fiyat istikrarına katkısına ilişkin ayrıntılı bilgi Mitchell (1998), Mosler (1998)'de yer almaktadır.

engellemekte ancak toplam arza bir katkı sağlamamaktadır. Bu programda ise emeğe çalışma karşılığı ücret ödenirken aynı zamanda bazı mal ve hizmetlerin kamusal üretimi de sağlanmakta, özel sektörün etkinliği artırılmakta (sunulan hizmet verimliliği iyileştiren kamu yatırımları niteliğinde ise), özel sektörün maliyetlerini azaltmakta (örn. suçların azalmasıyla), çalışanların eğitimini ve vasıflarını artırmaktadır. Dolayısıyla program toplam arza etkisi ile de fiyatlar genel düzeyinde aşağı yönlü bir etki yaratmaktadır (Wray 1997).

Bu yaklaşımda devlet, belirlediği ücret üzerinden iş arayanları “almaya” hazır, bu ücretten daha yüksek ücret düzeyinde ise “satmaya” hazır bir “piyasa yapıcı” gibi davranmaktadır (Wray 1997). Böylece emeğin “stok”lanması sağlanarak¹², özel sektörün ya da kamu sektörünün asli faaliyetlerinde ihtiyaç olmadığı emek havuzunda depolanmaktadır. Havuzun çok büyümesi durumunda devlet harcamaları artırarak ve/veya vergileri düşürerek, havuzun küçülmesi durumunda ise harcamaları azaltarak ve/veya vergileri yükselterek ihtiyari maliye politikaları ile müdahalede bulunur. Havuzun otomatik dengeleyici rolü de önemlidir. Toplam talep azaldığında, daralma dönemlerinde, işsizlik arttığı için havuzdaki ortalama verimlilik artmakta, tersine genişleme dönemlerinde ise havuzdaki ortalama verimlilik düşmektedir. İşçilerin bu şekilde dalgalanan “marjinal verimlilikleri” otomatik dengeleyici işlevi görerek, daralma dönemlerinde işçi çalıştırmayı teşvik ederken, talep artışının olduğu dönemlerde daha fazla işçi çalıştırmaya caydırıcı etki yaratmaktadır (Wray 1998).

3.2.2. ELR Kapsamında Değerlendirilebilecek İstihdam Alanları

İşsizlerin tamamını istihdam etme iddiasındaki bir programın uygulanabilirliğinin teorik olarak açıklanmasından bir sonraki adım olarak, böyle bir programının soyuttan somuta indirgenmesi, örneğin ne tür işlerin sağlanabileceğinin sıralanması gereklidir. Wray (1997), bu tür bir sıralama yapmakta, bunu yaparken de tercih edilmesi gereken işlerin kâr maksimizasyonu amacı güden özel sektör firmalarının faaliyet alanlarının dışında aranması gerektiğini belirtmektedir; yaşlı ve engelli bireylerin bakımı, okul öğretmenlerine asistanlık yapılması, öğrencilerin çalışmalarına yardımcı olunması, okullarda ve çevresinde güvenliğin sağlanması, trafiğin düzenlenmesi, çevre temizliği, düşük gelirli bireylerin yaşadığı evlerde barınma olanaklarının restorasyonu, bakıcılık, kütüphanelerde çalışma, yangın gözcülüğü, farklı çevre koruma aktiviteleri vb. Kamu kesimi tarafından sağlanan bu tür işlerin, normalde özel kesim tarafından fazla maliyetli bulunan “iş eğitiminin” sağlanması gibi bir rolü de bulunmaktadır (Mitchell ve Muysken 2008).

¹² Keynes’in de aralarında olduğu bazı iktisatçılar gerçekte bir emek piyasasından bahsedilemeyeceğini çünkü emeğin mallardan farklı olarak sahiplenilemeyeceğini ve stoklanamayacağını savunmaktadırlar (Galbraith 1997). Fakat ELR programı emeğin “stoklanması” esasına dayanmaktadır.

SONUÇ

Günümüzde maliye politikası, kamu borçlarının sürdürülebilirliğine odaklanırken, işsizlik sorununun çözümü piyasaya bırakılmıştır. Ancak esnek emek piyasaları yoluyla işsizlik azalmak yerine artmaktadır. Bu nedenle tam istihdam ile maliye politikası arasındaki ilişkiyi yeniden kurarak, devletin işsizlik sorununa mutlaka çözüm bulması gerekmektedir.

Bu gereklilik, özellikle Avrupa ülkelerinde işsizliğin giderek daha büyük bir sorun haline gelmekte olduğu günümüzde daha da yakıcı bir duruma gelmiştir. Bu yüzden, ana akım iktisat anlayışının dışındaki, diğer yaklaşımların da analiz edilmesi ve bu alanda politikalar üretilebilmesi önemlidir. Bu çalışma, bu yaklaşımlardan birisi olan Post-Keynesyen yaklaşımın görüşlerini ortaya koymaktadır.

KAYNAKLAR

- AKYÜZ, Yılmaz (2006) From Liberalization to Investment and Jobs: Lost in Translation
http://www.networkideas.org/featart/feb2006/Lost_inTranslation.pdf
- ARESTIS, Philip (2009) New Consensus Macroeconomics: A Critical Appraisal
The Levy Economics Institute WP. no.564.
- ARESTIS, Philip ve M.SAWYER (2003) The Case for Fiscal Policy, *The Levy Economics Institute WP no.382.*
- ARESTIS, Philip ve M. SAWYER (2004) *Re-Examining Monetary and Fiscal Policies in the Twenty-First Century*, Cheltenham:Edward Elgar.
- BELL,S. ve R.WRAY (2004) The War on Poverty After 40 Years: A Minskian Assessment, *Public Policy Brief, Levy Economics Institute no.78.*
- COLANDER, David (2003) Functional Finance, New Classical Economics and Great-Great Grandsons, içinde (edt.Nell, E. ve Forstater,M.) *Reinventing Functional Finance : Transformational Growth and Full Employment*, İngiltere: Edward Elgar, s.35-51.
- FONTANA,Giuseppe (2009) Whither New Consensus Macroeconomics? The Role of Government and Fiscal Policy in Modern Macroeconomics, *The Levy Economics Institute WP no.563.*
- FONTANA,G.(2009) Fiscal Policy in Today's Endogenous Money World, *Current Thinking on Fiscal Policy* (Ed.Creel,J.ve M.Sawyer) içinde,s.28-49, New York.
- FORSTATER, Mathew (2003) Functional Finance and Full Employment, Lessons from Lerner for Today içinde (edt.Nell, E. ve Forstater,M.) *Reinventing Functional Finance: Transformational Growth and Full Employment*, İngiltere: Edward Elgar,s.160-171.
- GALBRAITH,James (1997) Dangerous Metaphor :The Fiction of the Labor Market, *Public Policy Brief, The Levy Economics Institute WP no.36.*

- KABOUB, Fadhel(2007) Employment Guarantee Programs: A Survey of Theories and Policy Experiences, *The Levy Economics Institute WP* no 498.
- KALECKI,M.(1943) Political Aspects of Full Employment, *Political Quarterly*,14, s:322-331.
- JAYADEV, Arjun (2008) The Class Content of Preferences Towards Anti-inflation and Anti-unemployment Policies, *International Review of Applied Economics*,22(2),s.161-72.
- LERNER, P.Abba (1943) Functional Finance and Federal Debt, *Social Research*, 10,s.38-51.
- LERNER,p.Abba (1951), *The Economics of Employment*, New York:Mcgraw Hill.
- MINSKY, Hyman (1965) The Role of Employment Policy, *Poverty in America* (Ed.: M. S. Gordon), Chandler Publishing.
- MINSKY, Hyman (1986) *Stabilizing an Unstable Economy*, Yale University Press.
- MITCHELL, W. (1998) The Buffer Stock Employment Model - Full Employment without a NAIRU, *Journal of Economic Issues*, 32(2), s. 547-55
- MITCHELL, W.ve MUYSKEN, J. (2008) *Full Employment Abandoned*, Edward Elgar Press, Cheltenham.
- MITCHELL,W. ve R.WRAY (2005) In Defense of Employer of Last Resort A Response to Malcolm Sawyer, *Journal of Economic Issues*, vo.39/1,s.235-244
- MOSLER, W.(1998) Full Employment and Price Stability, *Journal of Post Keynesian Economics*, 20(2),s. 167-182.
- PALLEY, Thomas(2007) Seeking Full Employment Again, *Challenge*, vol.50, no.6,s:1-37
- PALLEY, Thomas (2009) The Limits of Minsky's Financial Instability Hypothesis as an Explanation of the Crisis www.networkideas.org/featart/dec2009/Minsky.pdf
- POLLIN,Robert (2008) Is Full Employment Possible Under Globalization www.peri.umass.edu/fileadmin/pdf/working_papers/working_papers_101-150/WP141.pdf
- SAWYER,Malcolm (1997) The NAIRU: A Critical Appraisal, *The Levy Economics Institute WP* no.203.
- SAWYER,Malcolm (2002) The NAIRU, Aggregate Demand and Investment, *Metroeconomica*,vol.53,s.66-94.
- SAWYER, M. (2003) Employer of Last Resort: Could it Deliver Full Employment and Price Stability ?, *Journal of Economic Issues*, December 2003, s.881-908
- SCHEVE, Kenneth (2004) Public Inflation Aversion and The Political Economy of Macroeconomic Policymaking, *International Organization*, vol.58,no,1, p:1-34.
- SJOBLOM, Disa; FARRINGTON, John (2008) The Indian National Rural

- Employment Guarantee Act: Will it Reduce Poverty and Boost the Economy?, *Overseas Development Institute Project Briefing*, no 7.
- STOCKHAMMER, Engelbert (2007) Is the NAIRU Theory a Monetarist, New Keynesian, Post Keynesian or a Marxist Theory? *Vienna University of Economics WP* no.96
- TCHERNEVA, Pavlina (2006) Chartalism and the Tax-Driven Money, *A Handbook of Alternative Monetary Economics*, (edt.P.Arestis ve M.Sawyer) içinde,s:69-87, Edward Elgar Publishing,UK.
- TCHERNEVA, Pavlina(2008) The Return of Fiscal Policy: Can the New Developments in the New Economic Consensus Be Reconciled with the Post-Keynesian View?,*The Levy Economics Institute WP*, no 539.
- WRAY, Randall (1997) Government as Employer of Last Resort: Full Employment without Inflation, *The Levy Economics Institute WP* no. 213.
- WRAY, Randall (1998) *Understanding Modern Money: The Key to Full Employment and Price Stability*, Edward Elgar: Northampton, MA.
- WRAY, Randall (2007) The Employer of Last Resort Programme: Could it Work for Developing Countries? *ILO Economic and Labour Market Papers*, Geneva.
- WRAY, Randall; TCHERNEVA, Pavlina (2005) Employer of Last Resort: A Case Study of Argentina's Jefes Program, <http://www.epicoalition.org/docs/ArgentinaJefes.htm>